

Mange vil nok mene at det er langt fra den kåte eventyreren Peer Gynt til innadvendte Olav H. Hauge. Like fullt identifiserer Hauge seg med Henrik Ibsens lystløgner. Begge var sønner av fraværende fedre.

En løk i Ulvik

ARKIVBILDER: ODD E. NERBØ OG VEGAR VALDE

KRONIKK

Glenn Erik Haugland, komponist

Forholdet mellom far og sønn har fått økt oppmerksomhet som et problemområde den siste tiden. I forbindelse med den norske dagen for psykisk helse nylig rettet forfatter Espen Haavardsholm fokus på den «tause og emosjonelle avstanden» som har preget mannskulturen til alle tider (*Norske Fedre* i Dagbladet 9.10). Haavardsholm henter velkjente eksempler fra norsk litteratur på hvordan særlig sønner har betalt dyrt for fedre som på ulike måter har hatt negativ innflytelse, enten det dreier seg om rusmisbruk, psykisk eller fysisk terror eller overgrep. Forsker Jørgen Lorentzen følger opp med å peke på hvordan farsskikkelsene har en oppsiktvekkende sentral plass i Ibsens liv og diktning. «Alle stykkene til Ibsen omhandler fedre; autoritære, falne og hjelpeløse fedre», sier Lorentzen i et intervju med forskningsmagasinet *Apollo*. I Peer Gynt er det sønnen til den mislykkede og alkoholiserende Jon Gynt som danner underteksten i eventyret. Gjennom løgn og forbannet diktning flykter sønnen for å slippe å konfronteres med hva det vil si å være seg selv. For kanskje er han som sin far?

Sjelegransking

Det finnes få spor som tyder på at Olav H. Hauge slet med forholdet til sin far til tross for at dagbøkene er pepret med nedsettende selvbetragtninger karakteristisk for en som sliter med dårlig selvtillit. Siden Hauge går seg stadig vill i sin egen sjelegransking, er det grunn til å spørre om han hadde den selvinnsikten som skulle til for å knytte problemene til oppveksten. I dagboken 22. mars 1968 gir han et interessant innblikk i ulike forvirrede tanker knyttet til forholdet til faren. «Far hadde ikkje tro på noko forkjæling eller

fakta

Haugland og Hauge

- For femten år siden fikk komponist Glenn Erik Haugland kjeft av Olav H. Hauge. Ulvikpoeten mislikte sterkt verket «Seddu», bygget på diktene hans. Nå prøver Haugland en gang til.
- I dag urfremføres «og holt læt seld sjels gal» der Glenn Erik Haugland nok en gang tonesetter dikt av Olav H. Hauge.
- Verket fremføres i Grieghallen av Bergen Filharmoniske Orkester og sangere er sopranen Ann Helen Moen, mezzosopranen Hege Høisæter og barytonen Tom Erik Lie.

særleg umsut for oss då me var små... Du veit ikkje kven du er, sa Edmund morbror... Dette kvervde og batt meg! Alle synene, alle røstene – Men var det noko å bry seg um? Eg kjenner dei no – Gå, – din vei! Ver deg sjølv!»

Omtrent på same tid skriver han diktet: «Eg hogg ned den store apalen utfor glasset». Om man ser på *apalen* (epletreet) som et metafor på faren, er diktet et sviende eksempel på de doble følelser barn som kommer fra utrygge oppvekstvilkår kan ha overfor foreldre. *Eg hogg ned den store apalen utfor glasset / Han skygde for utsyni... Eg tenkte på kva far min / vilde ha sagt, han lika / den apalen. / Men eg hogg han ned... Eg vil ikkje vera ved det, men eg saknar apalen... Det gjer ilt kvar gong eg ser stubben; når han er / morken / skal eg brjota han upp, og slå han sund til ved.*

Destruktivt selvbilde

Årets TV-aksjon satte et betimelig lys på de problemer barn av rusmisbrukere sliter med. Ikke helt ulikt disse og andre barn fra utrygge hjem, gir Olav H. Hauge seg selv skylden for at han skuffet sin far. Han sliter med et kronisk destruktivt selvbilde, men går paradoksal nok langt i å unnskyldte faren som han mente ikke visste bedre. Vi vet lite om far til Hauge utover at han isolerte seg fra resten av Ulvik og heller ikke tok del i barnas oppvekst. Når man leser de få linjene Hauge har spandert på temaet, er det liten tvil om at farens væremåte spredte usikkerhet i familien. Men vi får aldri helt vite hva som skjedde der innerst i Hardangerfjorden.

Gullhanen

I kronikken «Hvem var du, Olav H.?» (BT 18.3.08), skrev jeg om arbeidet med bestillingsverket for Bergen Filharmoniske som blir urfremført i Grieghallen i dag, 24.10, og om hvordan nøkkeldiktet «Gullhanen» er blitt helt sentralt i musikken. Tittelen til orkesterverket er hentet fra nett-

opp dette diktet: *og holt læt seld sjels gal* (det låter hult av hanegalene fra min solgte/fortapte sjel). Diktet åpner for en helt annen forståelse av Hauge enn den lett idylliserte *Hardanger-draumen* der *katten på tunet* sitter og venter tålmodig. «Diktet (*Gullhanen*) skildrer ei rent personlig oppleving, *forbanninga, fortapinga*. det er bygd over ein draum» forklarer Hauge i et intervju.

Jim Morrison

I midtdelen av «Gullhanen» befinner jeg-personen seg utenfor soveværelset til sine foreldre. Et bilde som ikke er helt ulik det Jim Morrison bruker i *The Doors*-klassikeren «The End». I «Gullhanen» er jeg-personen full av barnlig forventning der han befinner seg i døråpningen. Vil mor, og ikke minst far ta vel imot ham? Vil han endelig får den oppmerksomheten han har ventet hele livet på å få? Vil de forstå ham? Vil de være villige til å svare på de mange store spørsmålene et problemfylt liv har virvlet opp? Vil det bli forsoning? Han får ingen av delene, men møtes snarere med taushet, avvisning og endatil bebreidelse. «Du vart so lenge? kjem det, uten ord». Skuffelsen er enorm. «Bak rømdi rorde sorgi tungt sin kolv.» (Bak virkeligheten fikk sorgen (kirkeklokke-) kolben til å bevege seg med tunge slag).

Høyt over fjorden

Finnes det rom for raseriet til gartneren som vi helst vil se sittende på en idyllisk apalstubbe høyt over fjorden? Finnes det rom for å forstå dikt som «Gullhanen» og «Eg hogg ned den store apalen utfor glasset» som et oppgjør ikke bare med de nærmeste, kanskje faren, men kanskje til og med

hele lokalmiljøet? Eller er det å banne i bygden? Den harmløse gartneren som dyrker dialekten, eplene, sagen, ljaen og katten. Han har vel aldri vært i opposisjon til disse tingene som vi så sterkt assosierer med ham?

På fylla i Roma

Henrik Ibsen skrev Peer Gynt mens han var på fylla i Roma. Det ble et drepende oppgjør med faren, bygden og nasjonen forkledd som et eventyr. Det ble et avstandsoppgjør uten forsoning. Olav H. Hauge forblir i Ulvik, på hjemgården hele livet. Han inner og må avfinne seg med at hans liv og virke uløselig er knyttet til Ulvik. Etter hvert får han anerkjennelse for nettopp denne bindingen gjennom Profil-generasjonens omfavnelser av den modernistiske heimstaddikteren. Den undervurderte gartneren fra Ulvik blir et image og tar plass som den

«Ikkje ein, men mange. Sant nok, du er mange. Og det er smått med kjernen. Peer Gynt fær rett, me er løk.»

FRA DAGBOK AV OLAV H. HAUGE, 24. DESEMBER 1968

gjengse forståelsen av Hauge. En konserverende enveiskjøring som kaster på båten tanken om at Hauge faktisk også har stått for det motsatte. En forakt for det nære.

En kjerneløs løk

Når det er sagt, er tiden mer enn moden for å kaste Hauge selv ut av tekstene og bindingene disse har fått til nærmiljøet. Det er tid for å si noe om hva disse linjene kan bety for andre i relasjon til egne erfaringer, fremfor ensidig å betone vismannsaspektet ved dikteren. Hauge var ikke noe eple med midten fylt av frø, han var en kjerneløs løk. En urolig sjel uten fast grunn under føttene som kunne være rasende og lunefull. Dyrkes det løk i Ulvik?